Bilaga 4 – Datahanteringen

Innehållsförteckning

Nationell datahantering **2**
SGU 2
Datavärdskap miljögifter – nationellt datavärdskap 2
Datavärdskap grundvatten – nationellt datavärdskap 2
Vattentäktsarkivet 2
Metaller i vatten 3
SLU 3
Datavärdskap sjöar och vattendrag – nationellt datavärdskap 3
Datavärdskap jordbruksmark – nationellt datavärdskap 3
Datavärdskap fiskhälsa – nationellt datavärdskap 4
Metaller i vatten 4
SMHI 4
Datavärdskap sälhälsa (patologiska mätningar i säl) – nationellt datavärdskap 4
Metaller i vatten 4
Naturhistoriska riksmuséet 4
Havsörn (reproduktionsmätningar hos havsörn) 4
Miljöprovbanken 4
Regional och lokal datahantering **5**
Länsstyrelse 5
Kommun 5
Internationell dataförvaltning **5**
Vitmärla – internationell dataförvaltning via ICES 5

Bilaga 4 – Datahanteringen

Nationell datahantering

SGU

DATAVÄRDSKAP MILJÖGIFTER – NATIONELLT DATAVÄRDSKAP

En stor del av data från den akvatiska miljögiftsövervakningen i ytvatten levereras till Datavärdskap miljögifter. Det är främst nationell och regional data från undersökningar av miljögifter i biota, screening av miljögifter, samt metaller och organiska miljögifter i sediment som förvaltas i Datavärdskap för miljögifter. Det förekommer även data från till exempel vattenvårdsförbund, specifika regeringsuppdrag (till exempel Regeringsuppdraget förorenade sediment (RUFS)), data från LIFE IP rich Waters. Det har även uttryckts önskemål att lagra påverkansdata som till exempel utsläpp från miljöfarlig verksamhet och förorenade områden.

Datavärdskap för miljögifter förvaltades fram till 2015 av IVL och förvaltas nu av Sveriges geologiska undersökning (SGU) på uppdrag av Naturvårdsverket. Datavärdskapet var efter 2015 vilande under en längre period då utvecklingen av ett nytt system var kantad av problem. Det medförde att data samlades på hög både hos datavärden SGU och hos utförare som inte har sett någon anledning att rapportera då data inte kunnat publiceras i det nya datavärdskapet. Från juni 2020 är datavärdskapet i drift och arbete med att få in data som samlats på hög hos datavärden SGU är genomfört. Under 2021-2022 pågick ett arbete med att kartlägga vilka övriga data som inte har rapporterats in till datavärd samt arbete med att få in dessa data. IVLs gamla screeningdatabas kommer att vara tillgänglig till detta arbete är klart. IVLs screeningdatabas innehåller data fram till 2014.

DATAVÄRDSKAP GRUNDVATTEN – NATIONELLT DATAVÄRDSKAP

SGU samlar in och förvaltar den information från statligt finansierad miljöövervakning av grundvatten. Datavärdskapet samordnas med SGUs övriga datahantering avseende grundvattennivåer och grundvattenkemi. SGU tillhandahåller en rad olika tjänster för att tillgängliggöra insamlad data. Förutom data från den nationella och regionala miljöövervakningen så samlas även nivådata och kemidata in från SGUs eget övervakningsnät (Grundvattennätet) och till viss del från enskilda brunnar. Miljögiftsdata i grundvatten från till exempel screeningar och motsvarande mätkampanjer i grundvatten levereras i första hand till Datavärdskap grundvatten och inte till Datavärdskap miljögifter. Om miljögiftsdata i grundvatten levereras till Datavärdskap grundvatten eller Datavärdskap miljögifter, avgörs från fall till fall.

En ny tjänst för att validera inkommande data från både datavärdskap grundvatten och datavärdskap för miljögifter har utvecklats vid SGU och är i drift.

VATTENTÄKTSARKIVET

Vattentäktsarkivet vid SGU är egentligen inget nationellt datavärdskap för miljöövervakningsdata, men informationen används på samma sätt. I Vattentäktsarkivet samlas och förvaltas data från Sveriges kommunala vattentäkter

och vissa större enskilda vattenanläggningar såsom till exempel samfälligheter eller kommersiella vattenanläggningar.

Sedan början av 2000-talet har data samlats in från den kommunala råvattenkontrollen från både grundvatten och ytvatten till Vattentäktsarkivet. För ett urval av år finns även stora mängder dricksvattendata. Databasen finansieras genom bidragsmedel för myndigheternas vattenförvaltningsarbete.

Då informationen utgör viktigt underlag för att bedöma grundvattensituationen i Sverige, men även som underlag inom vattenförvaltningen och dricksvattenrapporteringen har det funnits anledning att utreda förutsättningarna för insamling, hantering, registrering och rapportering av rå- och dricksvattendata. Regeringen har givit Livsmedelsverket och Sveriges geologiska undersökning (SGU) i uppdrag att utreda detta och föreslå ett nytt system för inrapportering av data. I uppdraget ingår bland annat att ta hänsyn till möjliga samordningsvinster med vattenförvaltningen i övrigt.

En del av informationen i Vattentäktsarkivet är sekretessreglad och databasen finns därför inte tillgänglig i någon av SGUs öppna tjänster, men behöriga användare kan få ta del av informationen.

METALLER I VATTEN

Metaller i havsvatten har idag ingen tydlig hemvist då det skulle kunna passa in hos SMHI, SLU och även i SGUs datavärdskap för miljögifter. Av den anledningen kan just metaller i kustvatten vara lite utspritt, det finns också en hel del data som inte har levererats till datavärd.

SLU

DATAVÄRDSKAP SJÖAR OCH VATTENDRAG – NATIONELLT DATAVÄRDSKAP

SLU är på uppdrag av Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten datavärd för vattenkemiska data (till exempel metaller) och biologiska data från sjöar och vattendrag inom nationell och regional miljöövervakning, samt lokal övervakning inom recipientkontroll, egenkontroll och kommunal övervakning.

DATAVÄRDSKAP JORDBRUKSMARK – NATIONELLT DATAVÄRDSKAP

SLU är datavärd för data som insamlats genom nationell och regional miljöövervakning inom programområdena Jordbruksmark och Luft. Inom dessa programområden ingår bekämpningsmedelsdata från ytvatten, grundvatten och sediment samt nederbörd från ett begränsat antal provtagningslokaler. Akvatiska miljögiftsdata inom programområdet jordbruksmark är uppdelat på flera databaser:

- Miljödata MVM - En webbtjänst med mark-, vatten och miljödata (inklusive Regionala pesticiddatabasen (RPD))
- Jordbruksvatten (växtskyddsmedel i typområden)
- Grundvattenkemi (data från undersökningar av grundvattenkemi i jordbruksmark)
- Växtskyddsmedel i grundvatten och sediment (data från provtagning i grundvattenrör och sediment i bäck)

Bilaga 4 – Datahanteringen

DATAVÄRDSKAP FISKHÄLSA – NATIONELLT DATAVÄRDSKAP

Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för akvatiska resurser (SLU AQUA) är på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten datavärd för viss miljöövervakningsdata gällande fisk, exempelvis fiskhälsa (biologiska effektmätningar hos fisk i svenska kustområden) som samlas in genom nationell och regional miljöövervakning. Resultaten från undersökningen av fiskhälsa ingår även som svenskt bidrag till den överenskomna övervakningen inom Helcom och Ospar. Göteborgs Universitet ansvarar för att data rapporteras till Ices i samband med rapportering till SLU AQUA.

METALLER I VATTEN

Metaller i havsvatten har idag ingen tydlig hemvist då det skulle kunna passa in hos SMHI, SLU och även i SGUs datavärdskap för miljögifter. Av den anledningen kan just metaller i kustvatten vara lite utspritt, det finns också en hel del data som inte har levererats till datavärd.

SMHI

DATAVÄRDSKAP SÄLHÄLSA (PATOLOGISKA MÄTNINGAR I SÄL) – NATIONELLT DATAVÄRDSKAP

Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) förvaltar en stor mängd data på olika sätt. Det som främst rör miljögifter i akvatisk miljö är Datavärdskap för oceanografi och marinbiologi, där bland annat resultat från patologiska mätningar i säl. Datavärdskapet beställs och finansieras av HaV. SMHI är även datavärd för miljögifter i luft på uppdrag av Naturvårdsverket.

METALLER I VATTEN

Metaller i havsvatten har idag ingen tydlig hemvist då det skulle kunna passa in hos SMHI, SLU och även i SGUs datavärdskap för miljögifter. Av den anledningen kan just metaller i kustvatten vara lite utspritt, det finns också en hel del data som inte har levererats till datavärd.

Naturhistoriska riksmuséet

HAVSÖRN (REPRODUKTIONSMÄTNINGAR HOS HAVSÖRN)

Naturhistoriska riksmuséet utför reproduktionsmätningar hos havsörn och förvaltar tills vidare resultaten då det saknas ett nationell datavärd för detta. Ett arbete med att undersöka förutsättningarna för ett datavärdskap för havsörn hos Naturhistoriska riksmuséet har påbörjats 2019.

MILJÖPROVBANKEN

Hos Naturhistoriska riksmuséet finns också Miljöprovbanken som är en nationell infrastruktur för den svenska miljöövervakningen. Information om de prover som förvaras i Miljöprovbanken lagras i Naturhistoriska riksmuséet egen databas ESBase. På senare tid har frågeställning om samförvaltning aktualiserats till följd av Naturhistoriska riksmuséet och Naturvårdsverkets olika uppdrag och utgångspunkt. Ett uppdrag pågår för att förtydliga styrning, finansiering och organisation av Miljöprovbanken för att få en ändamålsenlig utveckling, och stabil

drift och förvaltning på plats där ingår även ett deluppdrag gällande informationshantering vilket innefattar ESBase.

Regional och lokal datahantering

Länsstyrelse

Även regionala miljöövervakningsdata levereras i stor utsträckning till nationella datavärdar. Utöver det har varje länsstyrelse behov av att förvalta ytterligare data internt från miljöövervakning och miljöövervakningsliknande verksamhet. En del länsstyrelser hanterar data i olika Excelfiler. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har tagit fram dataportalen ”MIDAS” (med funktioner som Microsofts Power Pivot eller Power BI) som syftar till att underlätta uttag ur flera datavärdskap. Andra länsstyrelser har skapat lokala Accessdatabaser för hanteringen av data, till exempel DOOM vid Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Till stor del beror behovet av regional/lokal lagring och hantering av data av att all data som behövs inte finns i nationella datavärdskap och att den data som finns inte går att få ut på ett enhetligt, lätthanterligt sätt.

Kommun

Vissa kommuner har egna övervakningsprogram för miljögifter med lokal förvaltning av data. Dessa data levereras sällan till nationella datavärdar och det är upp till länsstyrelserna/beredningssekretariaten att se till att dessa data används som underlag i till exempel vattenförvaltningen. Länsstyrelser och kommuner efterfrågar en förenkling av central lagring av data vid behov. Exempelvis Stockholms stad har ganska omfattande miljögiftsövervakning och egen databas för förvaltning av data.

Internationell dataförvaltning

VITMÄRLA – INTERNATIONELL DATAFÖRVALTNING VIA ICES

Data från övervakning av vitmärla har tidigare lagrats hos SGU, men sedan 2021 rapporteras data direkt till internationella havsforskningsrådet (Ices). Reproduktionsmätningar hos vitmärla utförs endast av Institutionen för miljövetenskap och analytisk kemi (ACES) vid Stockholms universitet och det bedömdes inte finnas behov av att lagra annan data än den som samlas in inom den nationella övervakningen. Arbetet med att rapportera alla data till Ices slutfördes under 2023. Ambitionen är att uppfylla de krav som anges av Helcom avseende biologiska variabler.

Bilaga 4 – Datahanteringen

Tabell 1. Datavärdar inom den akvatiska övervakningen av miljögifter, samt huvudansvarig myndighet.

Typ av data	Matris	Data	Datavärd	Beställare
Provdata	Biota/Sediment	Prover NMÖ/RMÖ lagrade i Miljöprovbanken	NRM, ESbase	NV
Halter	Biota	Halter av metaller och organiska miljögifter	SGU, Datavärdskap miljögifter	NV
	Ytvatten (kust- och inlandsvatten)	Halter av organiska miljögifter	SGU, Datavärdskap miljögifter	NV
	Sediment	Halter av metaller och organiska miljögifter	SGU, Datavärdskap miljögifter	NV
	Ytvatten (sjöar och vattendrag)	Halter av metaller, vissa organiska miljögifter (inkl. regionala pesticiddatabasen)	SLU Inst. vatten och miljö, Datavärdskap sjöar och vattendrag	HaV
	Ytvatten, grundvatten och sediment inom delprogram Typområden för jordbruksmark	Halter av växtskyddsmedel	SLU, Datavärdskap jordbruksmark	NV
	Grundvatten	Halter av metaller och organiska miljögifter	SGU, Datavärdskap grundvatten	NV
	Råvatten för dricksvattenproduktion	Halter av metaller och organiska miljögifter	SGU, Vattentäktsarkivet	HaV
Effekter	Fiskhälsa	Effekter	SLU Aqua, Datavärdskap fiskhälsa och ICES	HaV
	Hälso- och sjukdomsövervakning av marina däggdjur (inkluderar sälhälsa)	Effekter	SMHI, Datavärdskap sälhälsa, SVA, datavärdskap Hälso- och sjukdomsövervakning (under uppbyggnad)	HaV
	Havsörn	Effekter	NRM (under utveckling)	NV
	Imposex	Effekter	SGU, Datavärdskap miljögifter	NV
	Vitmärla	Effekter	SU och ICES	NV (ICES finansieras via RK/Kammar-kollegiet)
Utsläpp	Svenska Miljörapporterings-portalen (SMP) & Utsläppsregistret	Utsläpp	NV	NV (HaV ger bidrag till SMP och SMED).